

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «**Прикладні аспекти психодіагностики**»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема №1. Психодіагностика в різних сферах соціальної практики

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної
ради ХНУВС гуманітарних та
соціально- економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології (протокол №8 від 15.08.2023)

Розробник:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук, доцент
Твердохвалова Ю.Л.

Рецензенти:

1. Професор кафедри психології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор психологічних наук, професор, Кузнєцов М.А.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Греса Н.В.

План лекції

1. Основні області практичного використання методів психологічної діагностики
2. Використання психодіагностики з метою оптимізації навчання і виховання
3. Методи психодіагностичного обстеження в клініці
4. Використання психодіагностики в психологічному консультуванні
5. Використання психодіагностики для вирішення проблем, що належать до сфери трудової діяльності
6. Використання психодіагностики в судово-психологічній експертизи

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Бурлачук Л. Ф. Основи психодіагностики для психологів / Л. Ф. Бурлачук // Психологія і особистість. - 2012. - № 1. - С. 199-200.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях К.: Педагогічна думка, 2016. –219 с.
3. Луценко О.Л. Практичні роботи з психодіагностики. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2017. - 68 с.
4. Практикум з психодіагностики : Пізнавальні процеси : посіб. для студ. пед. ф-тів і практ. психологів // Чернів. держ. ун-т ім. Ю.Федьковича ; [уклад. П.Є.Мармазинська, О.С.Тарновська]. – Чернівці : Рута, 2000. – 111 с.
5. Практикум із загальної психології / під ред. Т.І. Пашукової. – К. : Знання. – 2000. – 204 с.

Допоміжна:

10. Біла О.Г. Соціально-психологічні детермінанти особистісного становлення психолога-практика // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наук. пр. Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред С.Д.Максименка. - К.: ГНОЗІС, 2003. - Т. V. - Ч. 6. - С. 18- 22.
11. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посібник для слухачів та студ. вузів / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 532 с.
12. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: Навчально-методичний посібник. – Суми: Університетська книга, 2009.
13. Практикум з психодіагностики / Укл.: О.О. Музика, В.М. Остринька, В.В. Остринський. – 2-ге вид., випр. і допов. – Житомир, 2000.
14. Скоков С.І. Психологічна служба в установах кримінально-виконавчої системи України //Практична психологія і соціальна робота. 2002. № 6. С. 54-58.

15. Становлення сучасної парадигми психологічної діагностики когнітивного розвитку учнів : монографія за ред. С.А.Гончаренко, Л.О.Кондратенко. – Кіровоград : Імекс – ЛТД, 2012 – 208 с.
16. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики. Навчальний посібник. – К.:Главник, 2016. –144 с.
17. Харцій О.М. Візуальна психодіагностика : навч. посібник Львів: Магнолія 2018. - 223 с.Шевченко Л.О., Чепіга Л.П. Практична психологія: навч. посібник Харків : Константа, 2018. - 191 с.

Текст лекції

Вступ

Розвиток психологічної діагностики призводить до появи особливого дослідницького методу - діагностичного. Загально прийнято поділ дослідницького методу на неекспериментальний (описовий) та експериментальний. Неекспериментальним метод утворює різні види (методики) спостережень, бесіди, вивчення продуктів діяльності. Експериментальний метод ґрунтується на спрямованій створення умов, що забезпечують виділення досліджуваного фактора (змінної) і реєстрацію змін, пов'язаних з його дією, а також допускає можливість активного втручання дослідника в діяльність випробуваного. Отже, психодіагностика в психології служить своєрідним мостом між наукою і практикою: наукою про індивідуальні психологічні відмінності (диференціальна психологія) і практикою постановки психологічного діагнозу. Як психологічна дисципліна, психодіагностика виконує роль, аналогічну тій, яку виконує технічна метрологія в фізико-технічних науках чи медична діагностика медико-біологічних науках.

Питання 1. Основні області практичного використання методів психологічної діагностики

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства запит соціальної практики стимулює становлення сфери психологічних послуг, активний розвиток практичної психології та її напрямків – психодіагностики, психологічного консультування, психотерапії, тощо. Розвиток та розширення досліджень з психодіагностики представляються актуальними та необхідними з точки зору інтересів як суспільства, так і окремої особистості.

Ще в 70-ті роки ХХ сторіччя у вітчизняній психології склалося розуміння психодіагностики як теорії та практики постановки психологічного діагнозу (В.І.Войтко, Ю.З.Гільбук). Тож, традиційним є визначення психодіагностики як науки, психологічної дисципліни і одночасно практичної діяльності. В аспекті практики поняття «психодіагностика» спрямоване на виділення достатньо конкретизованої сфери практичної діяльності психолога.

Однак уявлення спеціалістів щодо місця психологічної діагностики в практичній психології і, зокрема, в системі видів психологічної практики, надзвичайно різноманітні. Одні дослідники вважають, що психодіагностика зв'язує теоретичну та практичну психологію: стосовно методів психологічного

дослідження вона виступає в якості загальної основи, що об'єднує всі області їх практичної реалізації (С.Т.Посохова). Другі – відводять психодіагностиці місце фундаменту практичної психології (А.К.Болотова, І.В.Макарова), підкреслюючи, що немає такої області практичного застосування психологічного знання, яка б не потребувала допомоги з боку психодіагностики (Л.Ф.Бурлачук, С.М.Морозов). Треті – визначають психодіагностику одним з основних видів діяльності, що утворюють практичну психологію як практику (Г.С.Абрамова, О.Ф.Ануфрієв), а четверті – відмовляють психодіагностиці в статусі самостійного виду психологічної практики і трактують її як елемент, допоміжний компонент того чи іншого виду психологічної практики (І.М.Карицький).

Часто прикладна та практична психологія ототожнюються, а для позначення власне психологічної практичної діяльності використовується поняття «психологічна практика». Це поняття виникло в рамках визначення статусу психологічної практичної діяльності як самостійної, а не прикладної (підлеглої) до різних сфер. Ф.Ю.Василіук визначає психологічну практику як самостійну практичну діяльність психолога, де він виступає «відповідальним виконавцем робіт», який безпосередньо задовольняє соціально оформлені життєві потреби замовника.

Психологічна практика обслуговує «первинного споживача», а не професіонала, представника певної соціальної сфери діяльності. Відмінність психологічної практики від прикладної психології визначається, перш за все, за наступними моментами:

- 1) Психологічна практика – «своя» для психолога, а в прикладній психології він бере участь в «чужій» практиці. Цілі діяльності психолога, який діє в «чужій» соціальній сфері, диктуються цінностями та завданнями цієї сфери.
- 2) У психологічній практиці головний практичний вплив на об'єкт здійснює не інший спеціаліст (лікар, педагог, ін.), а психолог.
- 3) Критерій оцінки результатів діяльності психолога в прикладній психології визначається цінностями певної соціальної сфери, в психологічній практиці психолог сам формує цінності своєї професійної діяльності.
- 4) В психологічній практиці відповідальність за кінцеві результати несе не інший спеціаліст, а сам психолог.

Таким чином, прикладна психологія – це застосування знань психологічної науки в різних сферах суспільної практики; психологічна практика – це застосування психологічного знання до конкретного психологічного матеріалу, самостійна практична діяльність психолога.

Поняття «практична психологія» визначається як синонім поняття «прикладна психологія», синонім поняття «психологічна практика» або як широкі поняття, яке включає і прикладну психологію і власне сферу практичної психології – психологічну практику.

Психодіагностика як наукова дисципліна та практична діяльність є органічним елементом багатьох прикладних галузевих досліджень.

В системі сучасної психологічної практики психодіагностика:

- як практична діяльність є одним із видів психологічної практики та наскрізним елементом всіх інших її видів;
- як цільова функція психопрактики є одним із видів психологічної допомоги; в структурі психологічної практики виступає як компонент забезпечення психологічного прогнозування та управління;
- як наукова дисципліна є безпосередньою теоретичною основою практичної діагностичної діяльності психолога

Психологічна діагностика - прикладна галузь психології, тому діагност, застосовуючи свої методи, сприяє вирішенню тих практичних завдань, які виникають в різних сферах життєдіяльності людини.

Допомагаюча функція психодіагностики реалізується, головним чином, при роботі обстежуваного з психодіагностичними методиками та отриманні психодіагностичної інформації від психолога. Дослідниками відзначаються наступні конкретні прояви допомагаючої функції психодіагностики. По-перше, при застосуванні методик психолог здійснює інтенсивний вплив на психічну реальність обстежуваного, оскільки пропонуваними завданнями сприяє поглибленню рефлексії, збуджує до нових переживань щодо отримуваної інформації. Будь-який тест – це процедура соціального порівняння, при проходженні тестування людина порівнює себе з іншими. Виконання малюнкових проб в проективній діагностиці часто дозволяє обстежуваному звільнитися від надмірної тривоги, відчувати впевненість в собі; заповнення питальників нерідко супроводжується заспокійливим ефектом.

По-друге, психодіагностика надає допомогу через представлення психодіагностичної інформації обстежуваному. Таке інформування дозволяє людині побачити сильні та слабкі сторони свого «Я», спонукає до глибшого усвідомлення своїх психологічних особливостей та можливостей. Особливість цього виду допомоги вбачається в тому, що психолог несе відповідальність за достовірність інформації та форму її повідомлення. Обстежуваний же сам виробляє ставлення до цієї інформації та приймає рішення щодо її використання. Він будує своє ставлення до пред'явленої психодіагностичної інформації за допомогою наступних психологічних інстанцій: самооцінки (в когнітивному аспекті це запам'ятовування інформації, в емоційному аспекті – прийняття), а також системи особистісних конструктів (способів оформлення індивідуальної системи уявлень про психічні властивості людей). Навіть в тому випадку, коли психодіагностична інформація не має значущого

впливу на самооцінку, вона може мати вплив на систему конструктів – тим, що вводить в свідомість людини певні нові конструкти, які використовуються психологом для пред'явлення діагностичних результатів.

У вступі вже було охарактеризовано поверхневе і легковажне думку про роботу психодіагноста, яка представляється як процес тестування і подальшої обробки отриманих результатів за допомогою розробленої системи правил. На основі такого помилкового розуміння роботи виникає оману, що складається в наступному: неспеціаліст може з успіхом використовувати методи психологічної діагностики, так як в процедурі діагностування та обробки результатів немає нічого складного.

Дане оману надзвичайно небезпечно, недарма проблема кваліфікації психодіагноста відображена в етичних нормах і стандартах практичного психолога, обов'язкових для всіх цивілізованих країн.

Насправді процедура діагностування - лише один з етапів в роботі психолога. Розглянемо, з чого складається його діяльність, які основні етапи його роботи.

Найчастіше фахівець організовує свою роботу на основі практичного запиту, що складається у вимозі вирішити практичну проблеми. Оскільки вимога, спрямована до діагноста, сформульовано повсякденним, життєвим, а не науково-психологічним мовою,

1. на першому етапі своєї роботи він повинен перетворити цю вимогу в психологічну проблему. Тільки після такого перетворення практичний запит може бути дозволений з наукових позицій, професіонально, а не на основі інтуїції, здорового глузду, по-життєвому.

2. На другому етапі слід зібрати попередню, необхідну для вирішення проблеми інформацію щодо тієї особи або групи осіб, з приводу яких надійшов практичний запит.

Наприклад, це можуть бути: анамнез, медичні висновки, відомості про сім'ю і найближче оточення, інформація про успішність виконаної діяльності (навчальної чи трудової).

3. Зібрана інформація потрібна для висунення гіпотез щодо того, як вирішувати поставлену проблему, які діагностичні інструменти використовувати. Формулювання гіпотези вибір діагностичних методів їх перевірки - третій етап в роботі психодіагноста.

4. На четвертому етапі проводиться діагностичне обстеження, обробляються і аналізуються його результати.

5. П'ятий етап - це формулювання основних висновків, заключення що впливають з отриманих діагностичних результатів, а також прогнозу на основі зроблених висновків.

6. На шостому етапі психодіагност часто повинен визначити ті види допомоги, психологічний впливів, які бажано продіагностувати у індивіда або групи.

Форми психологічної допомоги різноманітні. це:

* Психотерапія, метою якої є психічне здоров'я людини,

- * Індивідуальне консультування,
- * Корекція,
- * Розвиток,
- * Групова робота, використовувані для надання допомоги індивідам при різних психологічних затрудненнях.

Таким чином, діяльність психодіагноста складна і різноманітна.

Найбільш важкими її аспектами є:

- * Вибір потрібних, придатних для вирішення конкретної проблеми методик;
- * Інтерпретація отриманих результатів їх застосування.

Спеціальної підготовки вимагають:

- * Написання психологічного висновку (характеристики), а також
- * Оцінка прогностичного значення діагностичних результатів.

Психодіагностичні методи і методики використовуються в різних сферах практичної діяльності людини. Розглянемо специфіку їх застосування в деяких з них.

Питання 2. Використання психодіагностики з метою оптимізації навчання і виховання

Психологічна діагностика виступає як обов'язковий етап і засіб вирішення практичних завдань, що виникають в дитячих виховно-освітніх установах. Запит до психологів, які працюють в цій сфері, можуть формувати педагоги, соціальні педагоги та працівники, вихователі, батьки, учні, адміністрація. У ряді випадків сам психолог може ставити перед собою практичні завдання. Зміст психодіагностичної діяльності не залежить від замовника (того, хто сформулював запит), але на етапі інтерпретації і повідомлення результатів виникає проблема перекладу діагностичних результатів на мову їх користувача і вироблення психологічних рекомендацій.

Дуже умовно практичні завдання, що виникають в сфері виховання і освіти, можна віднести до двох класів, виходячи з їх головних функцій - функції освіти і функції виховання.

1. У дошкільних установах в основному здійснюється функція виховання, хоча є і окремі освітні завдання, пов'язані з засвоєнням дитиною знань про навколишній світ.

До основних завдань, що вирішуються психологом в дитячому саду шляхом використання діагностичних методик, як правило, відносять:

- а) контроль за ходом психічного розвитку дітей;
- б) виявлення тих, чий розвиток відхиляється від нормального, або мають певні психологічні проблеми і труднощі (наприклад, підвищена тривожність, порушення межособистісних відносин та ін.);
- в) надання психологічної, психотерапевтичної і корекційної допомоги в соціальній адаптації дитини.

2. Повертаючись до зазначених вище двох класів практичних завдань, розглянемо їх у зв'язку з функціями середньої школи.

В цілому, вважається, що освітня функція школи звернена до пізнавальної, а виховна - до особистісної сфері психічного життя учня.

У зв'язку з цим можна сказати наступне:

♦ проблеми, які відносяться перш за все до освітньої функції школи, більшою мірою вирішуються з використанням методик діагностики пізнавальної сфери (тести інтелекту, спеціальних здібностей, досягнень, критеріально-орієнтовані тести);

♦ завдання ж, які стосуються виховної функції школи, вирішуються більшою мірою з використанням особистісної психодіагностики (опитувальники і проєктивні методики).

Основні практичні завдання, з якими стикається шкільний психолог і при вирішенні яких потрібна використанні діагностичних методик:

- 1) діагностика психологічної готовності до школи;
- 2) контроль за інтелектуальним і особистісним розвитком учнів;
- 3) виявлення причин неуспішності, труднощів у навчальній діяльності;
- 4) виявлення учнів, з якими необхідно проводити корекційну роботу, спрямовану на підвищення рівня розумового розвитку;
- 5) відбір у спеціальні класи і школи (з поглибленим вивченням деяких предметів);
- 6) оцінка програм і методів навчання, ступеня і характеру їх впливу на розумовий розвиток учнів;
- 7) оцінка ефективності роботи школи, вчителів;
- 8) рішення проблем так званих важких дітей (з відхилюючою поведінкою, конфліктних, агресивних та ін.);
- 9) професійна орієнтація;
- 10) рішення різноманітних проблем міжособистісної взаємодії (порушений соціально-психологічний клімат в педагогічному колективі, конфліктні відносини між учнями і вчителями, відсутність нормальної взаємодії серед школярів та ін.).

Таким чином, психодіагностика є неодмінною етапом роботи психолога в сфері освіти і виховання та забезпечує вирішення багатьох практичних завдань, що виникають в цій області.

Питання 3. Методи психодіагностичного обстеження в клініці

1. По-перше, в тих випадках, коли у лікарів виникають труднощі з постановкою діагнозу. Відомо, що в ряді випадків психодіагностичні методи дозволяють уточнити медичний діагноз.

2. По-друге, психодіагностика часто застосовується для оцінки ефективності терапії.

3. І, нарешті, психодіагностика необхідна при дослідженні пацієнтів з метою трудової, військової і судової експертизи.

Головною рисою психодіагностичного обстеження пацієнтів клініки є значна роль, яку відіграють малоформалізовані методи діагностики - спостереження і бесіда. Необхідно, щоб даними методами психолог-клініцист володів

досконало, володів великим мистецтвом бесіди з хворими, точного спостереженні за ними і тонкого опису їх психічних станів. У бесіді встановлюється контакт з хворими, виявляються різні відтінки їх психічного і фізичного стану, симптоми захворювання, фіксуються скарги, прояви хвороби, її вплив на взаємини з іншими людьми та ін. Манера розповіді, особливості мови можуть дати уявлення про особливості особистості хворого, його характер, що може виявитися дуже корисним для ефективного взаємодія лікаря і пацієнта.

Спостереження, як і бесіда, займає першорядне місце при психодіагностичному обстеженні хворих, супроводжує інші методи дослідження. Особливу роль воно відіграє у виявленні симуляції і дисимуляції хворого.

Однак психолог-клініцист не може обмежитися використанням тільки методів бесіди та спостереження, вони обов'язково доповнюються експериментальним дослідженням, що дає більш точну інформацію про пацієнта.

При експериментальному дослідженні хворому пропонують виконати ряд завдань, спрямованих на діагностику окремих психічних функцій. Аналіз виконання є системним, враховуючи той факт, що при аномаліях психічної сфери порушення одного будь-якого психічного процесу веде до системного ефекту, т. ч. до порушення інших процесів. Фіксуються і найзагальніші елементи структури діяльності, такі як:

- ◆ активна орієнтування в матеріалі;
- ◆ цілеспрямованість;
- ◆ критичність.

Проводиться якісний аналіз процесу виконання завдань, оцінюється поведінка випробуваного в момент діагностування, ви-є типи помилок.

При постановці діагнозу береться до уваги, що симптоми розладів психіки мають свій власний, іноді дуже складний механізм розвитку; причина кожного симптому може бути дуже раз-особистої, вона не задана, що не визначена самим ураженням мозку.

Для досягнення цієї мети в клінічному консультуванні експериментальне дослідження проводиться з дотриманням особливих принципів, серед яких можна виділити наступні:

- ◆ велика «відпрацьована» простота інструкції;
- ◆ ретельність протоколювання досвіду;
- ◆ видозмінена мотивування завдань;
- ◆ спрямованість на якісний аналіз виконання та ін.

Хворі повинні обстежитися всебічно, з допомогою ряду методика, вибір яких визначається клінічним завданням і станом пацієнта.

Питання 4. Використання психодіагностики в психологічному консультуванні

Специфіка індивідуальної консультативної діяльності пов'язана з проведенням діагностичного обстеження, на основі якого потім буде складена програма допомоги. Підкреслимо, що мова йде про допомогу індивідам, які не мають

патологічних порушень, а перебувають в рамках медико-біологічної норми, але зустрівшись з будь-якими труднощами і проблемами психологічного плану. Це можуть бути проблеми:

- ◆ дітей (невпевненість в своїх силах, негативізм, страхи та ін.);
- ◆ учнів (шкільна дезадаптація, неуспішність, поведінку, що відхиляється);
- ◆ дорослих (втрата сенсу життя, низька самооцінка, конфліктні відносини з оточуючими, порушення дитячо-батьківських відносин).

Психодіагностика в консультуванні є реальна взаємодія психолога-консультанта і клієнта. Тому важливими методами є спостереження за поведінкою клієнта і бесіда з ним на розмовному життєвому мовою. Правильність психологічного висновку залежить не тільки від того, наскільки вдало підібрані діагностичні методики, але і від того, наскільки успішно особиста взаємодія психолога з клієнтом.

Психологічний діагноз повинен бути адекватним завданням, які встають в консультативній практиці. Тому не можна вважати доста-точним виявлення психологічних характеристик індивіда за допомогою спеціальних методик. Вони повинні розглядатися в контексті цілісного процесу розвитку індивіда, в світлі особливостей його онтогенеза, що визначають його специфічні труднощі і проблеми.

Питання 5. Використання психодіагностики для вирішення проблем, що належать до сфери трудової діяльності

Застосування психодіагностики для вирішення проблем, що належать до сфери трудової діяльності стосується в першу чергу наступного:

- ◆ професійного відбору;
- ◆ організації професійного навчання;
- ◆ професійного консультування.

Для їх вирішення необхідно наукове уявлення про таку психологічної категорії, як психологічна придатність до професії. К. М. Гуревич визначив її як властивість особистості, про який можна судити за двома критеріями:

- * По успішності оволодіння професією і
- * За ступенем задоволеності людини своєю працею.

Психологічна придатність до професії - це відповідність психологічних особливостей працівника вимогам професії, яке формується в процесі професійної діяльності визначається наявністю комплексу професійно важливих якостей індивіда, що забезпечують успішне виконання професійної діяльності.

Залежно від того, яка природа цих якостей, К. М. Гуревич запропонував виділити два типи професій.

Перший тип з абсолютною професійною придатністю; ці діяльності вимагають важливих індивідуальних рис, що мають природне походження (задатків). До них можна віднести професій в області мистецтва і такі, де потрібна спеціальна вираженість властивостей нервової системи. Професійно важливі якості в такій роботі носять некомпенсовані характер, тому для них потреба у професійному

доборі кандидатів, які володіють потрібними природними властивостями. По відношенню до професій першого типу основне призначення психодіагностики - професіональний відбір.

Професії другого типу-з відносною професіональною придатністю; вони не ставлять для бажаючих працювати в них індивідів непереборних перешкод (у вигляді особливих природних якостей). Придатність до професій другого типу може бути сформована у будь-якої людини на базі різноманітних індивідуальних рис. Тому відбір тут не потрібен. Психодіагностика по відношенню до працівників в цих професіях (або кандидатам на роботу в них) потрібна для виявлення і оцінки ступеня сформованості професійно важливих якостей, необхідних для ефективної роботи в даній сфері діяльності. Діагностичне обстеження проводиться в цьому випадку для того, щоб допомогти індивіду сформувати свою професійну придатність, а також свій індивідуальний стиль діяльності, який допоміг би йому опанувати професію, подолати ті функціональні обмеження, які виявилися в результаті такої роботи психолога.

Профорієнтація і профконсультування проводяться в тих випадках, коли перед людиною стоїть проблема вибору професії, а він не знає, на чому зупинитися, що йому більше підходить. При проведенні такої роботи слід пам'ятати про два типи професій. Власне діагностика тут повинна бути в першу чергу спрямована на оцінку і виявлення схильностей, професійної мотивації клієнтів. Використання методів бесіди та опитувальників дозволяє судити про те, чим найохочіше і підлягає займається індивід. Психологам відомо, що точність прогнозу рівня професіоналізму в обраній професії за цим фактором набагато вище, ніж на основі індивідуально-психологічних властивостей.

У процесі профорієнтації та профконсультування психологічної діагностика надає фахівцеві наступні можливості:

1) обговорення спільно з клієнтом деяких параметрів його індивідуальності з точки зору наявності та рівня розвитку необхідних і корисних для обраної професії психологічних особливостей. Це важливо для вироблення стратегії формування професійної придатності, індивідуального стилю діяльності, організації професійного навчання;

2) з'ясування:

- рівня та характеру поінформованості індивіда;
- особливості його соціального оточення (зокрема, професійну приналежність близьких людей);
- планів батьків щодо професійного майбутнього їхньої дитини та ін.

Консультування проводиться у світлі всієї різноманітної інформації, в результаті чого клієнт повинен самостійно і усвідомлено зробити свій вибір. Цей підсумок роботи є наслідок прийняття індивідом активної позиції щодо свого майбутнього. Останнє пов'язано з тим, що людина за допомогою фахівця приходить до отчетливого розуміння своїх схильностей, інтересів,

індивідуальних рис, а також до знання професій, умов праці в них, характеру професійно навчальних закладів, потреби суспільства в цих професіях і пр.

Таким чином, роль психодіагностики в роботі психолога, пов'язаний-ного з будь-якою професійною сферою, змінюється в залежності від типу професії, але вона є обов'язковим етапом, виконуючим найважливішу функцію - допомогти кожному знайти своє місце в сфері праці і стати в обраній роботі професіоналом високого рівня.

Питання 6. Використання психодіагностики в судово-психологічній експертизи

Цілком очевидно, що для здійснення судово-психологічних експертиз необхідна не тільки розробленість психодіагностичних методик, а й певний рівень теоретичної основи для їх використання та інтерпретації. Тому користь, яку може принести в суді психодіагностика, залежить від розробленості проблем судової психології, і, перш за все, таких як:

- ◆ психологічні особливості особистості злочинців;
- ◆ психологічні передумови злочину;
- ◆ достовірність показань свідків;
- ◆ психологічні умови і чинники діяльності судді і других учасників судового процесу та ін.

У процесі судово-психологічної експертизи психолог-експерт, використовуючи свої спеціальні знання і методи, отримує нові факти, необхідні для встановлення об'єктивної істини у справі.

Як об'єкт такої експертизи виступає психічна діяльність підекспертного особи (обвинуваченого, підозрюваного, свідка, потерпілого) в юридично значимих ситуаціях. Предмет дослідження судового психолога-експерта - закономірності і особистості протікання і структури психічних процесів, що мають юридичне значення і тягнуть певні правові наслідки.

Таким чином, психолог-експерт цікавиться перш за все такими особливостями психіки підекспертного, які забезпечують його можливості адекватно сприймати, зберігати в пам'яті, міркувати.

Ця специфіка судово-психологічного обстеження вимагає від психолога-експерта спеціальних знань - в галузі кримінального права, психіатрії, теорії і практики судово-психологічної експертизи, судової психології. Велика суспільна значущість діяльності психолога-експерта визначає високі вимоги до його особистості, які в цілому можна позначити як наявність особистої і культурної зрілості.

Діагностичне обстеження, яке проводить психолог-експерт, будується по заздалегідь наміченим планом; методи і методики підбираються їм з урахуванням питань, які пропонуються йому судом або слідчим, і на основі читання судової справи.

Психологічний діагноз ставиться в світлі всієї різноманітної інформації про досліджуваного, отриманої в ході аналізу життєвого шляху, вчинків, поведінки в різних ситуаціях, соціоекономічних умов, медичних висновків тощо.

Психологічне заключення пишеться ясным і точним мовою, без використання спеціальних термінів; в ньому даються обґрунтовані і однозначні відповіді на питання, сформульовані судом або слідством; якщо в чомусь у експерта немає повної впевненості, він указує всі можливі відповіді (бажано із зазначенням ймовірності кожного з них).

Висновок. Ми перерахували ті сфери практичної діяльності людей, котрі традиційно особливо потребують застосування психодіагностики; але поряд з ними психодіагностичні методи використовуються в армії, спорті, екстремальних видах діяльності, для підвищення ефективності управлінської та групової діяльності людей.